ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MARCO DARMON
της 1ης Ιουλίου 1992 *

Κύριε Προεδρε,
Κύριοι δικαστες,

1. Μεταξύ του κράτους εργασίας ενός των συζύγων και του κράτους κατοικίας της οικογένειας, ποιο είναι το κράτος μέλος που οφείλει να χορηγεί τις οικογενειακές παροχές όταν η μητέρα υπάγεται στην κατηγορία των μεθοριακών εργαζομένων και ο σύζυγος είναι μισθωτός στο κράτος κατοικίας της οικογένειας; Αυτό είναι, στην ουσία, το ερώτημα του Court of Appeal in Northern Irenald.

2. Η McMenamin, εφεσίβλητη της κύριας δίκης, κατοικεί με τον σύζυγό της και τα τέκνα τους στην Ιρλανδία, διδάσκει δε σε σχολείο στη Βόρεια Ιρλανδία, τα σύνορα της οποίας διαβαίνει κάθε πρωί και κάθε βράδυ τις εργάσιμες ημέρες. Ο σύζυγός της εργάζεται ως υπάλληλος στην Ιρλανδία.

3. Την 1η Δεκεμβρίου 1986 η εφεσίβλητη κατέθεσε, στη Βόρεια Ιρλανδία, αίτηση για χορήγηση επιδόματος τέκνου κατ' εφαρμογή του νόμου Child Benefit (Northern Ireland) Order 1975. Ο Adjudication Officer αποφάσισε ότι η McMenamin — η οποία ελάμβανε από το 1975 επίδομα τέκνου (Children's Allowance) στην Ιρλανδία — εδικαιούτο από τις 2 Δεκεμβρίου 1985 να λάβει συμπλήρωμα ίσο προς τη διαφορά μεταξύ του οφειλόμενου βάσει της ιρλανδικής νομοθεσίας επιδόματος τέκνου και του μεγαλύτερου επιδόματος που προβλέπεται από τον βρετανικό νόμο του 1975.

4. Το Social Security Appeal Tribunal επιβεβαίωσε την απόφαση του Adjudication Officer. Η McMenamin προσέφυγε τότε ενώπιον του Social Security Commissioner (στο εξής: Commissioner).

5. Σ' αυτό το στάδιο της διαδικασίας, ο Adjudication Officer δέχθηκε ότι η αίτηση περί χορηγήσεως επιδόματος, η οποία κατατέθηκε στις 16 Ιουλίου 1979 στην Ιρλανδία, έπρεπε να θεωρηθεί ως ισχυρή αίτηση περί παροχής επιδόματος τέκνου στη Βόρεια Ιρλανδία [1].

6. Με προσωρινή απόφαση της 26ης Απριλίου 1989 [2], ο Commissioner δέχθηκε ότι η McMenamin εδικαιούτο να λάβει οικογενειακές παροχές από την Ιρλανδία για το διάστημα από τις 17 Ιουλίου 1978 (ήτοι ένα έτος πριν από την υποβολή της αιτήσεως) μέχρι τις 19 Ιουνίου 1985 [προηγουμένη της ημέρας ενάρξεως της ισχύος του άρθρου 10 του κανονισμού (ΕΟΚ) 574/72 του Συμβουλίου [3], όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 2 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1660/85 του Συμβουλίου [4]] και ότι εδικαιούτο να λάβει συμπληρωματικές παροχές στη Βόρεια Ιρλανδία.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

1 — Βλ. το σημείο 7 της προσωρινής αποφάσεως του Commissioner, παράρτημα Ι των παρατηρήσεων της εφεσίβλητης της κύριας δίκης.

2 — Όπ.π. σημεία 3, 4, 7 και 8.

3 — Κανονισμός της 21ης Μαρτίου 1972, περί του τρόπου εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως, στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 138).

4 — Κανονισμός της 13ης Ιουνίου 1985 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, και του κανονισμού (ΕΟΚ) 574/72, περί του τρόπου εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 (ΕΕ L 160, σ. 1).

7. Με την οριστική του απόφαση της 2ας Νοεμβρίου 1989 ο Commissioner, εκτιμώντας ότι η σχετική με την καταβολή των παροχών επιβάρυνση έπρεπε να μεταφερθεί από την Ιρλανδία στο Ηνωμένο Βασίλειο, δέχθηκε ότι δεν ανεστάλη το δικαίωμα λήψεως παροχών στο κράτος εργασίας και ότι η McMenamin εδικαιούτο, από τις 20 Ιουνίου 1985, το σύνολο του επιδόματος τέκνου το οποίο χορηγείται από το Ηνωμένο Βασίλειο [5]. Κατ' αυτής και μόνης της τελευταίας αποφάσεως ο Adjudication Officer άσκησε έφεση ενώπιον του Court of Appeal in Northern Ireland.

8. Εν προκειμένω υφίσταται *σώρευση* δικαιωμάτων λήψεως οικογενειακών παροχών σε *ένα και το ίδιο πρόσωπο.*

9. Η McMenamin δικαιούται να λάβει οικογενειακές παροχές στη Βόρεια Ιρλανδία λόγω της επαγγελματικής δραστηριότητας την οποία ασκεί εκεί, κατ' εφαρμογή του νόμου Child Benefit (Northern Ireland) Order 1975.

10. Η εθνική νομοθεσία της Ιρλανδίας προβλέπει επίσης τη χορήγηση των εν λόγω οικογενειακών παροχών. Το δικαίωμα αυτό δεν εξαρτάται από την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας· βασίζεται μόνο στην έννοια της αρωγής. Η μητέρα δικαιούται τις σχετικές παροχές όταν το τέκνο, για το οποίο προβλέπεται η χορήγησή τους, κατοικεί με τους δύο γονείς του [6].

11. Κατά το άρθρο 11, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου [7], τα άτομα στα οποία έχει εφαρμογή ο κανονισμός αυτός υπόκεινται στη νομοθεσία ενός μόνο κράτους μέλους.

12. Δυνάμει του άρθρου 13, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού αυτού, το άτομο το οποίο ασκεί μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος κράτους μέλους υπόκειται στη νομοθεσία του κράτους αυτού, ακόμη και αν κατοικεί στο έδαφος άλλου κράτους μέλους. Όσον αφορά τις οικογενειακές παροχές, το άρθρο 73 του ίδιου κανονισμού (στο εξής: άρθρο 73) εξομοιώνει προς κατοικία στο κράτος εργασίας του εργαζόμενου μισθωτού ή μη μισθωτού την κατοικία των μελών της οικογενείας σε άλλο κράτος μέλος [8]· επομένως, οι οικογενειακές παροχές διέπονται από την lex loci laboris.

13. Σε περίπτωση σωρεύσεως των δικαιωμάτων προς λήψη οικογενειακών παροχών που απορρέουν από τη νομοθεσία του κράτους εργασίας, κατ' εφαρμογή του άρθρου 73, αφενός, και της νομοθεσίας της χώρας κατοικίας των μελών της οικογένειας, αφετέρου, το άρθρο 76, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71 [9] προβλέπει την αναστολή των δικαιωμάτων στο κράτος εργασίας εάν, *«λόγω της ασκήσεως επαγγελματικής δραστηριότητας»* [10], οφείλονται επίσης οικογενειακές παροχές ή επιδόματα δυνάμει της νομοθεσίας του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου κατοικούν τα μέλη της οικογένειας [11]. Επομένως, υπερισχύει η lex loci laboris της *χώρας κατοικίας*.

14. Το άρθρο 76 αφορά τα δικαιώματα που αποκτώνται στη χώρα κατοικίας του τέκνου με βάση την άσκηση επαγγελματικής δρα-

5 — Παράρτημα ΙΙ των παρατηρήσεων της εφεσίβλητης, σημεία 12 και 13.

6 — Βλ. την παράγραφο 224 του ιρλανδικού νόμου Social Welfare (Consolidation) Act 1981 και το άρθρο 2 του νόμου Social Welfare (Children's Allowances) (Normal Residence) Rules 1974.

7 — Κανονισμός της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 73).

8 — Μετά από την τροποποίηση του άρθρου 73 από το άρθρο 1 του κανονισμού (ΕΟΚ) 3427/89 του Συμβουλίου, της 30ής Οκτωβρίου 1989, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 και του κανονισμού (ΕΟΚ) 574/72 (ΕΕ L 331, σ. 1).

9 — Άρθρο τροποποιηθέν με το άρθρο 1 του κανονισμού 3427/89.

10 — Η υπογράμμιση δική μου.

11 — Η εν λόγω αναστολή επέρχεται όσον αφορά το ποσό που καταβάλλεται βάσει της νομοθεσίας του κράτους κατοικίας.

στηριότητας. Κάτι τέτοιο όμως δεν προβλέπεται, όπως είδαμε, από την ιρλανδική νομοθεσία.

15. Το άρθρο 10, παράγραφος 1, του κανονισμού 574/72, το οποίο συμπληρώνει το προαναφερθέν άρθρο 76 [12], αφορά την περίπτωση σωρεύσεως δικαιωμάτων προς λήψη οικογενειακών παροχών δυνάμει των άρθρων 73 και 74 [13] και δικαιωμάτων παρεχόμενων από τη χώρα κατοικίας του τέκνου, χωρίς να απαιτείται η άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας, *με βάση μόνο τον τόπο κατοικίας*.

16. Η άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας σ' αυτό το κράτος δεν αποτελεί μεν προϋπόθεση για τη χορήγηση των εν λόγω παροχών, έχει όμως σημασία για τον καθορισμό των κανόνων προτεραιότητας όσον αφορά τη νομοθεσία που πρέπει να εφαρμοστεί.

17. Έτσι, κατά το άρθρο 10, παράγραφος 1, όπως ίσχυε πριν από την τροποποίησή του από το άρθρο 2 του κανονισμού 1660/85 του Συμβουλίου, όταν υφίστανται δικαιώματα στη χώρα κατοικίας του τέκνου ανεξάρτητα από την ύπαρξη ασφαλίσεως ή εργασίας και όταν ο σύζυγος του εργαζομένου δεν ασκεί επαγγελματική δραστηριότητα στο έδαφος του κράτους αυτού τα ανωτέρω δικαιώματα αναστέλλονται στη χώρα κατοικίας (δίδεται προτεραιότητα στη lex loci laboris). Αν, αντίθετα, ο σύζυγος ασκεί εκεί επαγγελματική δραστηριότητα τότε αναστέλλονται τα δικαιώματα τα οποία παρέχονται δυνάμει του άρθρου 73 εντός της χώρας εργασίας του εργαζομένου· *υπερισχύει τότε η lex loci laboris της χώρας κατοικίας*.

18. Η ratio αυτών των διατάξεων είναι σαφής: είναι φυσικό να υπερισχύει η νομοθεσία της χώρας εργασίας, εντός της οποίας ο μισθωτός καταβάλλει εισφορές στο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως. Είναι επίσης δικαιολογημένο να προτιμάται έναντι αυτής η νομοθεσία του κράτους κατοικίας όταν ο σύζυγος εργάζεται στο κράτος αυτό, καθόσον σ' αυτό το κράτος ανατρέφονται τα τέκνα και οι αρμόδιες αρχές είναι σε καλύτερη θέση να λάβουν υπόψη την οικογενειακή κατάσταση του ενδιαφερομένου.

19. Με βάση αυτή την προηγούμενη μορφή του προαναφερθέντος άρθρου 10, σε περίπτωση σωρεύσεως οικογενειακών παροχών οι παροχές που οφείλονται εντός της χώρας κατοικίας του τέκνου έχουν πάντοτε προτεραιότητα εφόσον ο σύζυγος ασκεί εκεί επαγγελματική δραστηριότητα.

20. Κατ' εφαρμογή της ανωτέρω διατάξεως, από το 1979 μέχρι το 1985, έτος τροποποιήσεως της διατάξεως αυτής, το δικαίωμα λήψεως οικογενειακών παροχών από το κράτος εργασίας ανεστάλη με προσωρινή απόφαση του Commissioner, με την αιτιολογία ότι παρέχονταν από το κράτος μέλος κατοικίας στο οποίο εργαζόταν ο σύζυγος της εφεσίβλητης της κύριας δίκης, παροχές χωρίς να προβλέπεται προϋπόθεση σχετική με την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας [14]. Ωστόσο, η εφεσίβλητη έλαβε από το Ηνωμένο Βασίλειο τη διαφορά μεταξύ του καταβαλλόμενου από την Ιρλανδία επιδόματος τέκνου και της προβλεπόμενης από το Ηνωμένο Βασίλειο αντίστοιχης παροχής. Εξάλλου, ο Commissioner κάνει μνεία, στην προσωρινή απόφασή του της 24ης Απριλίου 1989 [15], της αποφάσεως του Δικαστηρίου της 6ης Μαρτίου 1979, 100/78, Rossi [16], κατά την οποία, όταν το ποσό των παροχών των οποίων η καταβολή αναστέλλεται σε κράτος μέλος είναι μεγαλύτερο από εκείνο των παροχών που χορηγούνται από άλλο κράτος μέλος με βάση την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας, πρέπει να εφαρμό-

12 — Βλ. το σημείο 4 των προτάσεών μου στην υπόθεση 104/84, Kromhout (Συλλογή 1985, σ. 2211).

13 — Το άρθρο 74 καθορίζει το υπόχρεο προς καταβολή των οικογενειακών παροχών κράτος όταν τα μέλη της οικογένειας ενός ανέργου κατοικούν σε άλλο κράτος και όχι μαζί του. Δεν αφορά την παρούσα υπόθεση.

14 — Παράρτημα Ι των παρατηρήσεων του Adjudication Officer, σημείο 3.

15 — Όπ.π., σημείο 4.

16 — Συλλογή τόμος 1979/Ι, σ. 451, σκέψη 17.

ζεται μερικώς ο κανόνας περί αποφυγής των σωρεύσεων και να χορηγείται, ως συμπλήρωμα, η διαφορά μεταξύ αυτών των ποσών.

21. Το προαναφερθέν άρθρο 10, παράγραφος 1, τροποποιήθηκε ύστερα από την απόφαση του Δικαστηρίου της 3ης Φεβρουαρίου 1983, 149/82, Robards [17]. Στην υπόθεση αυτή ο τέως σύζυγος της προσφεύγουσας, κάτοικος Ιρλανδίας, χώρας στην οποία εργαζόταν, ελάμβανε, δυνάμει του άρθρου 73, τις χορηγούμενες από το κράτος αυτό οικογενειακές παροχές για όλα τα τέκνα που προέρχονταν από τον γάμο του, περιλαμβανομένων και εκείνων που κατοικούσαν με την προσφεύγουσα στο Ηνωμένο Βασίλειο.

22. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο *διαζευγμένος γονέας* ο οποίος ασκεί επαγγελματική δραστηριότητα στο κράτος κατοικίας των τέκνων πρέπει να εξομοιώνεται προς τον *σύζυγο* του μισθωτού κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 574/72 και ότι, κατά συνέπεια, έπρεπε να ανασταλούν οι οικογενειακές παροχές τις οποίες όφειλε το κράτος εργασίας του άλλου γονέα δυνάμει του άρθρου 73.

23. Ακολουθώντας τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα, το Δικαστήριο δεν δέχθηκε ότι ο όρος «σύζυγος» καλύπτει κάθε άτομο που έχει την επιμέλεια ενός τέκνου.

«Στην παρούσα περίπτωση (...) η ερμηνεία της εν λόγω διατάξεως πρέπει να περιοριστεί στην υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου και που είναι ακριβώς η περίπτωση ενός διαζευγμένου συζύγου, ο οποίος δεν έχει συνάψει νέο γάμο και ο οποίος ασκεί επαγελματική δραστηριότητα. Στην Επιτροπή και στο Συμβούλιο εναπόκειται να λάβουν τα αναγκαία μέτρα για την τροποποίηση της διατάξεως αυτής, αν κρίνουν ότι η τροποποίηση αυτή είναι αναγκαία για να γίνει δυνατό να δοθούν ικανοποιητικές λύσεις σε όλες τις περιπτώσεις.» [18]

24. Το άρθρο 10, παράγραφος 1, τροποποιήθηκε από το άρθρο 2 του κανονισμού 1660/85 [19] έτσι ώστε η αναστολή των στηριζόμενων στο άρθρο 73 δικαιωμάτων να επέρχεται και όταν το άτομο που δικαιούται την παροχή στο κράτος μέλος κατοικίας στο οποίο ασκείται η επαγγελματική δραστηριότητα δεν είναι ή δεν είναι πλέον σύζυγος του μισθωτού. Το άρθρο αυτό τροποποιήθηκε εκ νέου από τα άρθρα 2 του κανονισμού (ΕΟΚ) 2332/89 του Συμβουλίου [20] και 2, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1249/92 του Συμβουλίου [21]. Το περιεχόμενό του είναι έκτοτε το ακόλουθο [22]:

«α) Το δικαίωμα οικογενειακών παροχών ή επιδομάτων που οφείλονται κατά τη νομοθεσία κράτους μέλους, σύμφωνα με την οποία η κτήση αυτού του δικαιώματος παροχών ή επιδομάτων δεν εξαρτάται από όρους ασφαλίσεως, απασχόλησης ή μη μισθωτής δραστηριότητας, αναστέλλεται όταν, κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου και για το ίδιο μέλος της οικογένειας, οφείλονται παροχές *είτε δυνάμει μόνο της εθνικής νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους είτε* κατ' εφαρμογή των άρθρων 73, 74, 77 ή 78 του κανονισμού, *και τούτο μέχρι του ποσού των παροχών αυτών.*

17 — Συλλογή 1983, σ. 171.

18 — Όπ.π., σκέψη 19.

19 — Βλ. τις αιτιολογικές σκέψεις 12 έως 14 του κανονισμού αυτού.

20 — Κανονισμός της 18ης Ιουλίου 1989, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, καθώς και του κανονισμού (ΕΟΚ) 574/72 περί του τρόπου εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 (ΕΕ L 224, σ. 1).

21 — Κανονισμός της 30ής Απριλίου 1992, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας και του κανονισμού (ΕΟΚ) 574/72 περί του τρόπου εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 (ΕΕ L 136, σ. 28). *Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού ισχύει από τις 15 Ιανουαρίου 1986 (βλ. το άρθρο 3, παράγραφος 7).*

22 — Οι προκύπτουσες από τους κανονισμούς 2332/89 και 1249/92 τροποποιήσεις έχουν περιληφθεί με πλάγια τυπογραφικά στοιχεία.

β) Πάντως, αν έχει ασκηθεί επαγγελματική δραστηριότητα στο έδαφος του πρώτου κράτους μέλους:

i) στην περίπτωση των παροχών που οφείλονται, *είτε δυνάμει μόνο της εθνικής νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους είτε* δυνάμει των άρθρων 73 ή 74 του κανονισμού, από το άτομο που έχει δικαίωμα οικογενειακών παροχών ή από το άτομο στο οποίο αυτές έχουν χορηγηθεί, το δικαίωμα οικογενειακών παροχών που οφείλονται, *είτε δυνάμει μόνο της εθνικής νομοθεσίας αυτού του άλλου κράτους μέλους είτε δυνάμει* των εν λόγω άρθρων, αναστέλλεται *μέχρι του ποσού των οικογενειακών παροχών που προβλέπεται από τη νομοθεσία του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου κατοικεί το μέλος της οικογενείας. Οι παροχές που καταβάλλονται από το κράτος μέλος στο έδαφος του οποίου κατοικεί το μέλος της οικογενείας βαρύνουν το κράτος μέλος αυτό* (...)»

25. Συνεπώς, η τροποποίηση του άρθρου 10 η οποία επήλθε με τον κανονισμό 1660/85 έχει το ακόλουθο αποτέλεσμα: συνεπάγεται αναστολή της παροχής η οποία οφείλεται, δυνάμει του άρθρου 73, όχι πλέον λόγω της ασκήσεως επαγγελματικής δραστηριότητας στο κράτος κατοικίας εκ μέρους του «συζύγου», αλλά λόγω της ασκήσεως επαγγελματικής δραστηριότητας στο κράτος κατοικίας εκ μέρους του «δικαιούχου οικογενειακών παροχών ή επιδομάτων ή του προσώπου στο οποίο αυτές οι παροχές καταβάλλονται».

26. Στο πλαίσιο της καταστάσεως την οποία μας υποβάλλει το αιτούν δικαστήριο, η επελθούσα δυνάμει του κανονισμού 1660/85 τροποποίηση του άρθρου 10 έχει ως αποτέλεσμα τη μεταφορά της επιβαρύνσεως καταβολής των παροχών από την Ιρλανδία στο Ηνωμένο Βασίλειο;

27. Κατά τον Commissioner, αυτή η μεταφορά πραγματοποιήθηκε από την ημέρα ενάρξεως της ισχύος του εν λόγω τροποποιηθέντος άρθρου, το οποίο δεν έχει πλέον ως αποτέλεσμα την αναστολή του δικαιώματος της McMenamin να λάβει παροχές οφειλόμενες από το Ηνωμένο Βασίλειο δυνάμει του άρθρου 73, καθόσον δεν ασκεί η ίδια επαγγελματική δραστηριότητα στο έδαφος του κράτους κατοικίας αλλά ο σύζυγός της, ο οποίος δεν είναι «δικαιούχος οικογενειακών παροχών» κατά την έννοια του νέου άρθρου 10 του κανονισμού 574/72, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 1660/85 [23].

28. Υπό τις συνθήκες αυτές το Court of Appeal in Northern Ireland υπέβαλε τα ακόλουθα ερωτήματα:

«1) Μήπως, λόγω των διατάξεων του άρθρου 13 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου (δυνάμει του οποίου η εφεσίβλητη πρέπει να θεωρείται ότι υπάγεται μόνο στη νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου), η έκφραση "δικαιούχος οικογενειακών παροχών ή επιδομάτων" στο άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, του κανονισμού (ΕΟΚ) 574/72 του Συμβουλίου (όπως τροποποιήθηκε) δεν καλύπτει την περίπτωση της εφεσίβλητης παρά το γεγονός ότι, κατά τη νομοθεσία της Δημοκρατίας της Ιρλανδίας (και παρά το ανωτέρω άρθρο 13), η εφεσίβλητη είναι το άτομο το οποίο δικαιούται το επίδομα τέκνου;

2) Δεδομένου ότι ο σύζυγος της εφεσίβλητης ασκεί επαγγελματική ή εμπορική δραστηριότητα στη Δημοκρατία της Ιρλανδίας και δικαιούται επιδόματος τέκνου δυνάμει της νομοθεσίας της Δημοκρατίας της Ιρλανδίας αν για

23 — Βλ. την οριστική απόφαση του Commissioner, σημείο 11, παράρτημα II των παρατηρήσεων του Adjudication Officer.

οποιοδήποτε λόγο η εφεσίβλητη είτε απολέσει είτε αδυνατεί να ασκήσει το εν λόγω δικαίωμα, αναστέλλει το προαναφερθέν άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i (όπως τροποποιήθηκε), το κατά το άρθρο 73, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου δικαίωμα της εφεσίβλητης να λάβει επίδομα τέκνου στο Ηνωμένο Βασίλειο;»

29. Η υπόθεση αυτή έχει μια ιδιαιτερότητα, όπως είδαμε. Τα βασιζόμενα στο άρθρο 73 δικαιώματα προς λήψη παροχών και εκείνα τα οποία απορρέουν από την εφαρμογή της νομοθεσίας του κράτους κατοικίας έχουν ένα και τον ίδιο δικαιούχο: την εφεσίβλητη της κύριας δίκης.

30. Με το πρώτο ερώτημα ερωτάται αν, σε μια τέτοια περίπτωση, η αρχή την οποία θέτει το άρθρο 13 του κανονισμού 1408/71, κατά την οποία ένα άτομο μπορεί να υπάγεται κάθε φορά σε ένα μόνο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, αποκλείει την εφαρμογή του κανόνα του άρθρου 10 περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως.

31. Κατά τον Adjudication Officer, η McMenamin έχει βάσει του άρθρου 13 δικαιώμα να λάβει παροχές στο κράτος εργασίας. Απώλεσε κάθε άλλο δικαίωμα στο κράτος κατοικίας [24]. Συνεπώς το άρθρο 13 ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι αποκλείει, σε περίπτωση σωρεύσεως δικαιωμάτων λήψεως παροχών σε δύο διαφορετικά κράτη μέλη για ένα και το αυτό πρόσωπο, την εφαρμογή του κανόνα του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, του κανονισμού 574/72 περί αποφυγής των σωρεύσεων.

24 — Βλ. τις παρατηρήσεις του Adjudication Officer, σημείο 7.6.

32. Με την απόφαση της 27ης Μαΐου 1982, 227/81, Aubin [25], το Δικαστήριο έκρινε ότι:

«Αυτή η γενικού χαρακτήρα διάταξη (του άρθρου 13, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71) που περιλαμβάνεται στον τίτλο ΙΙ "προσδιορισμός της εφαρμοστέας νομοθεσίας" του κανονισμού 1408/71 δεν έχει, πάντως, εφαρμογή παρά μόνο κατά το μέτρο που οι ειδικές διατάξεις για τις διάφορες κατηγορίες παροχών, οι οποίες απαρτίζουν τον τίτλο ΙΙΙ του ίδιου κανονισμού, δεν προβλέπουν παρέκκλιση.» [26]

Πρόκειται, όπως είδαμε, για την εφαρμογή του κανόνα specialia generalibus derogant.

33. Στην υπόθεση αυτή ο προσφεύγων της κύριας δίκης υπαγόταν στις διατάξεις του τίτλου ΙΙΙ περί του επιδόματος ανεργίας: το άρθρο 71, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση ii.

34. Το Δικαστήριο συνήγαγε από αυτό ότι το άρθρο 13, που προβλέπει την υπαγωγή του ενδιαφερομένου στη νομοθεσία του κράτους εργασίας, δεν έπρεπε να τύχει εφαρμογής, αλλά ότι έπρεπε να εφαρμοστεί, αντ' αυτού, το άρθρο 71, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση ii, το οποίο προβλέπει, στην περίπτωση αυτή, την καταβολή των παροχών ανεργίας από τον αρμόδιο φορέα του *κράτους κατοικίας*.

35. Ομοίως, στην υπόθεση 104/80, Beeck [27], που αφορούσε περίπτωση πολύ παραπλήσια προς αυτή την οποία μας υποβάλει το αιτούν δικαστήριο, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι η γενική διάταξη του άρθρου 13 δεν απέκλειε την εφαρμογή ειδικών διατάξεων

25 — Συλλογή 1982, σ. 1991.

26 — Όπ.π., σκέψη 11.

27 — Απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 1981 (Συλλογή 1981, σ. 503).

του τίτλου ΙΙΙ του κανονισμού 1408/71 ή ακόμα και διατάξεων μεταγενέστερων κανονισμών, εκδοθέντων προς εφαρμογή τους.

36. Ο προσφεύγων της κύριας δίκης, που ήταν Γερμανός υπήκοος και μισθωτός στη Γερμανία, κατοικούσε στη Δανία με τη σύζυγό του και τα τέκνα τους. Η σύζυγός του εργαζόταν στη Δανία, όπου ελάμβανε οικογενειακές παροχές που παρέχονταν ανεξάρτητα από την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας με βάση την κατοικία του δικαιούχου. Η υπηρεσία Arbeitsamt Flensburg είχε αρνηθεί να καταβάλει γερμανικές οικογενειακές παροχές στον Beeck, βασιζόμενη στο άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 574/72, όπως ίσχυε τότε.

37. Το Δικαστήριο δέχθηκε τα εξής:

«Για να τύχει λοιπόν εφαρμογής το άρθρο 73, παράγραφος 1, αρκεί ο εργαζόμενος να απασχολείται ως μισθωτός στο έδαφος ενός κράτους μέλους και τα μέλη της οικογένειας του εργαζομένου να διαμένουν στο έδαφος ενός άλλου κράτους μέλους. Το κείμενο αυτό συνδυάζεται με τον κανόνα που διατυπώνει το άρθρο 13, παράγραφος 2, στοιχείο α', του ίδιου κανονισμού, σύμφωνα με τον οποίο ο εργαζόμενος που απασχολείται στο έδαφος ενός κράτους μέλους υπόκειται στη νομοθεσία του κράτους αυτού, έστω και αν διαμένει στο έδαφος άλλου κράτους μέλους. Το καθεστώς που απορρέει από τους σκοπούς του κανονισμού 1408/71, ο οποίος εγγυάται σε όλους τους εργαζόμενους υπηκόους των κρατών που διακινούνται στην Κοινότητα την ισότητα μεταχειρίσεως απέναντι στις διάφορες εθνικές νομοθεσίες και την απολαβή παροχών κοινωνικής ασφαλίσεως ανεξαρτήτως του τόπου της εργασίας τους ή της διαμονής τους, πρέπει να ερμηνευθεί με ομοιόμορφο τρόπο σε όλα τα κράτη μέλη, ανεξαρτήτως της οργανώσεως των εθνικών τους νομοθεσιών που αναφέρονται στην απόκτηση δικαιώματος επί οικογενειακών παροχών.» [28]

38. Το Δικαστήριο δέχθηκε ότι το βάσει του άρθρου 73 δικαίωμα του προσφεύγοντος της κύριας δίκης να λάβει οικογενειακές παροχές συνέτρεχε προς το δικαίωμα της συζύγου του προς λήψη παροχών στη χώρα κατοικίας του τέκνου και ότι, κατ' εφαρμογή του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 574/72, όπως ίσχυε τότε, το τελευταίο έπρεπε να υπερισχύσει του δικαιώματος του μισθωτού [29]: η σύζυγος είχε δικό της δικαίωμα να λάβει οικογενειακές παροχές, τις οποίες και ελάμβανε πράγματι.

39. Είναι σαφές, κατά συνέπεια, ότι, όσον αφορά τα δικαιώματα των μισθωτών, τα οποία στηρίζονται στα άρθρα 13 και 73 του κανονισμού 1408/71, πρέπει να εφαρμόζονται οι περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως κοινοτικοί κανόνες των άρθρων 76 του κανονισμού αυτού και 10 του κανονισμού 574/72 στις περιπτώσεις στις οποίες οι οικογενειακές παροχές οφείλονται τόσο στο κράτος μέλος εργασίας δυνάμει του άρθρου 73 όσο και στο κράτος μέλος κατοικίας δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας.

40. Εμποδίζει την εφαρμογή του άρθρου 76 του κανονισμού 1408/71 ή του άρθρου 10 του κανονισμού 574/72 το γεγονός ότι δικαιούχος των παροχών στο κράτος εργασίας (κατ' εφαρμογή του άρθρου 73) και στο κράτος κατοικίας (κατ' εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας) είναι ένα και το αυτό άτομο;

41. Όταν προέκυψε ζήτημα διευκρινίσεως της έννοιας της σωρεύσεως των οικογενειακών παροχών το Δικαστήριο έκρινε ότι

28 — Όπ.π., σκέψη 7.
29 — Όπ.π., σκέψη 12.

«από τη διατύπωση της διατάξεως αυτής (του άρθρου 12, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71 [30]) προκύπτει ότι σώρευση υπάρχει όχι μόνον *όταν ένα πρόσωπο δικαιούται συγχρόνως να λαμβάνει δύο διαφορετικές οικογενειακές παροχές,* αλλά και όταν δικαιώματα προς λήψη τέτοιων παροχών έχουν δύο διαφορετικά πρόσωπα, εν προκειμένω δύο γονείς, *προς όφελος ενός και του αυτού τέκνου*» [31].

42. Στην υπόθεση Georges [32], ο προσφεύγων της κύριας δίκης εδικαιούτο συγχρόνως οικογενειακές παροχές υπό την ιδιότητα του μισθωτού στη Γαλλία και υπό την ιδιότητα του αυτοτελώς απασχολουμένου στο κράτος κατοικίας της οικογένειας, το Βέλγιο.

43. Δεδομένου ότι οι οικογενειακές παροχές προβλέπονταν από τη νομοθεσία του κράτους κατοικίας με βάση την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας, ο εφαρμοστέος κοινοτικός κανόνας περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως ήταν εκείνος του άρθρου 76. Στις προτάσεις του στην υπόθεση αυτή ο γενικός εισαγγελέας Tesauro διερωτήθηκε ως προς τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου αυτού οσάκις παρατηρείται σώρευση υπέρ του ίδιου προσώπου δικαιωμάτων προς λήψη παροχών:

«(...) λαμβάνεται υπόψη η διάταξη αυτή (το άρθρο 76) μόνο στην περίπτωση κατά την οποία η επαγγελματική δραστηριότητα στο κράτος κατοικίας της οικογενείας του μισθωτού ο οποίος εργάζεται σε άλλο κράτος ασκείται από μέλος της οικογενείας ή, όπως συμβαίνει εν προκειμένω, και *όταν ο ίδιος ο μισθωτός* ασκεί τη δεύτερη αυτή δραστηριότητα;

Δεν νομίζω ότι υπάρχουν στοιχεία που συνηγορούν υπέρ της περιοριστικής άποψης που εκφράζει το πρώτο σκέλος του πιο πάνω διαζευκτικού ερωτήματος. Το γράμμα του άρθρου 76 ουδόλως προσφέρεται για τέτοια ερμηνεία. Εξάλλου, ανεξάρτητα από καθαρά γραμματικές θεωρήσεις, αυτός τούτος ο λόγος υπάρξεως του άρθρου 76 — το οποίο αποτελεί απαγορευτική της σωρεύσεως διάταξη — επιβάλλει όπως η αναστολή της καταβολής των οικογενειακών παροχών και επιδομάτων που οφείλονται δυνάμει των άρθρων 73 και 74 ισχύει και στην περίπτωση όπου αυτός ο οποίος ασκεί τη δεύτερη δραστηριότητα στο κράτος κατοικίας είναι ο ίδιος ο εργαζόμενος (...)» [33]

44. Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα δικαιώματα που στηρίζονταν στο άρθρο 73 του κανονισμού 1408/71 έπρεπε να ανασταλούν για ποσό ίσο προς το ύψος των ιδίας φύσεως επιδομάτων που πράγματι καταβάλλονταν εντός του κράτους κατοικίας και ότι έπρεπε να καταβληθούν οι παροχές που οφείλονταν βάσει της ασκήσεως επαγγελματικής δραστηριότητας στο κράτος κατοικίας κατ' εφαρμογή του άρθρου 76 του κανονισμού αυτού. *Η ισχύς του άρθρου αυτού δεν επηρεάζεται από το άρθρο 13.*

45. Το άρθρο 10 του κανονισμού 574/72 θεσπίστηκε για να ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες των εσωτερικών νομοθεσιών ορισμένων κρατών μελών της Κοινότητας, κατά τις οποίες το δικαίωμα λήψεως οικογενειακών παροχών βασίζεται αποκλειστικά στην κατοικία της οικογένειας εντός της εθνικής επικρατείας, χωρίς να τίθεται προϋπόθεση εργασίας [34]. Το άρθρο αυτό επιδιώκει τον ίδιο σκοπό όπως και το άρθρο 76, καθόσον η χορηγούμενη από το κράτος κατοικίας παροχή υπερισχύει εκείνης που χορηγείται από το κράτος εργασίας όταν

30 — Αυτή η γενικού χαρακτήρα διάταξη ορίζει ότι ο κανονισμός 1408/71 δεν μπορεί να παρέχει ή να διατηρεί δικαίωμα λήψεως περισσότερων παροχών της ίδιας φύσεως που αφορούν την ίδια περίοδο υποχρεωτικής ασφαλίσεως.

31 — Απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1989, C-168/88, Dammer (Συλλογή 1989, σ. 4553, σκέψη 10), με δική μου υπογράμμιση· βλ. επίσης Van Raepenbusch, S.: *La sécurité sociale des personnes qui circulent à l'intérieur de la CEE,* εκδόσεις Story-Scientia, 1992, σημείο 222, σ. 351.

32 — Απόφαση της 27ης Ιουνίου 1989, 24/88 (Συλλογή 1989, σ. 1905).

33 — Σημεία 11 και 12 των προτάσεων (Συλλογή 1989, σ. 1914, 1915).

34 — Βλ. τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Mayras στην υπόθεση 9/79, Koschniscke (Συλλογή τόμος 1979/II, σ. 321).

ασκείται επαγγελματική δραστηριότητα στο πρώτο κράτος.

46. Με την απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 1983, Robards [35], το Δικαστήριο υπογράμμισε εξάλλου αυτή τη συνάφεια μεταξύ των δύο άρθρων:

«Η διάταξη αυτή (το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο α', όπως ίσχυε πριν από την επελθούσα το 1985 τροποποίηση), όπως και το άρθρο 76 του κανονισμού 1408/71, που αφορά επίσης την περίπτωση σωρεύσεως οικογενειακών παροχών, έχει σκοπό να δώσει προτεραιότητα στις παροχές του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου κατοικούν τα τέκνα και όπου αναπτύσσει την επαγγελματική του δραστηριότητα ένας από τους εν λόγω δικαιούχους (...)» [36]

47. Επομένως, οι δύο διατάξεις είναι συμπληρωματικές· η μία εφαρμόζεται όταν η άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας αποτελεί προϋπόθεση για την κτήση του δικαιώματος προς λήψη παροχών στο κράτος κατοικίας, η δε άλλη έχει εφαρμογή στην αντίθετη περίπτωση. Τέλος, αυτοί οι δύο κανόνες περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως έχουν το ίδιο αποτέλεσμα. Τηρουμένης της διατάξεως του άρθρου 13 ο ενδιαφερόμενος θα υπόκειται στη νομοθεσία ενός μόνο κράτους μέλους.

48. Από τα ανωτέρω προκύπτει, κατά την άποψή μου, ότι αυτά τα δύο άρθρα πρέπει να τύχουν της ιδίας μεταχειρίσεως. Όταν το άρθρο 76 έχει εφαρμογή σε περίπτωση σωρεύσεως δικαιωμάτων προς λήψη παροχών για ένα και το ίδιο άτομο, θα πρέπει να εφαρμόζεται και το άρθρο 10.

49. Στην υπόθεσή μας, εξάλλου, είναι αναμφισβήτητο ότι, μέχρι το 1985, η σώρευση των παροχών που στηρίζονταν, αφενός, στο άρθρο 73 και, αφετέρου, στην εθνική ιρλανδική νομοθεσία για *ένα και το ίδιο άτομο* (την εφεσίβλητη της κύριας δίκης) έπρεπε να αντιμετωπιστεί με εφαρμογή του άρθρου 10 του κανονισμού 574/72, χωρίς το άρθρο 13 να εμποδίζει την εφαρμογή αυτή.

50. Επομένως, το γεγονός ότι ένας μισθωτός είναι δικαιούχος παροχών στο κράτος εργασίας δεν επιφέρει αυτοδικαίως την απώλεια των παροχών του στο κράτος κατοικίας· εφαρμόζονται οι κοινοτικοί κανόνες περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως.

51. Στην απόφαση 60/85, Luijten [37], την οποία ο Adjudication Officer επικαλείται προς στήριξη της απόψεως ότι το άρθρο 10 δεν πρέπει να τύχει εφαρμογής, ο προσφεύγων της κύριας δίκης, Ολλανδός υπήκοος, κατοικούσε στις Κάτω Χώρες με τη σύζυγό του. Εργαζόμενος ως αυτοτελώς απασχολούμενος στο Βέλγιο εδικαιούτο βελγικές οικογενειακές παροχές. Με βάση την κατοικία της, η οικογένεια Luijten εδικαιούτο επίσης ολλανδικές οικογενειακές παροχές.

52. Δεν υπήρχε τότε η δυνατότητα για το Δικαστήριο να επιλύσει το ζήτημα της συγκρούσεως των δικαιωμάτων προς παροχές που προέκυπταν από την κατάσταση αυτή εφαρμόζοντας τα άρθρα 73 και 76 του κανονισμού 1408/71 και 10 του κανονισμού 574/72, δεδομένου ότι το άρθρο 73 δεν είχε τότε εφαρμογή στους αυτοτελώς απασχολουμένους [38].

53. Ελλείψει ειδικών εφαρμοστέων διατάξεων, το Δικαστήριο έλυσε το ζήτημα της σωρεύσεως δικαιωμάτων εφαρμόζοντας το άρθρο 13:

«(...) κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, οι διατάξεις του τίτλου ΙΙ των κανονισμών 3 και 1408/71, που καθορίζουν την

35 — Όπ.π.

36 — Όπ.π., σκέψη 15.

37 — Απόφαση της 10ης Ιουλίου 1986 (Συλλογή 1986, σ. 2365).

38 — Βλ. τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Sir Gordon Slynn, Συλλογή 1986, σ. 2367.

εφαρμοστέα επί των διακινούμενων εντός της Κοινότητας εργαζομένων νομοθεσία, αποσκοπούν στο να υπόκεινται οι ενδιαφερόμενοι στο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως ενός και μόνο κράτους μέλους, κατά τρόπο ώστε να αποφεύγονται οι σωρεύσεις εφαρμοστέων εθνικών νομοθεσιών και οι εξ αυτών δυνάμενες να προκύψουν περιπλοκές» [39].

54. Επομένως, το άρθρο 13 του κανονισμού 1408/71 έχει εφαρμογή εν προκειμένω *επικουρικά*, δεδομένου ότι η σώρευση των δικαιωμάτων στην παρούσα περίπτωση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων του τίτλου ΙΙΙ του κανονισμού αυτού.

55. Εξάλλου, σήμερα η κατάσταση του Luijten θα καλυπτόταν από το άρθρο 73 — το οποίο ισχύει πλέον και για τους αυτοτελώς απασχολουμένους [40] —, η δε σώρευση μεταξύ των δικαιωμάτων προς λήψη των βελγικών και των ολλανδικών παροχών θα ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, του κανονισμού 574/72, καθόσον για τη χορήγηση των ολλανδικών οικογενειακών παροχών προβλέπεται μόνο προϋπόθεση κατοικίας και όχι εργασίας.

56. Συνεπώς, δεν μπορεί να συναχθεί από την απόφαση Luijten ότι το άρθρο 13 μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη μη εφαρμογή των κανόνων των άρθρων 76 ή 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως, ενώ αυτές οι διατάξεις, εν πάση περιπτώσει, δεν είχαν εφαρμογή στην υπόθεση αυτή.

57. Ομοίως, νομίζω ότι δεν έχει επίσης σημασία εν προκειμένω η εκ μέρους του Adjudication Officer επίκληση της αποφάσεως του Δικαστηρίου της 12ης Ιουνίου 1986, 302/84, Ten Holder [41].

58. Η Ten Holder, Ολλανδή υπήκοος, εργαζόταν στη Γερμανία μέχρις ότου κατέστη ανίκανη προς εργασία, οπότε επέστρεψε στις Κάτω Χώρες. Για ορισμένη περίοδο έλαβε μεν παροχές ασφαλίσεως ασθενείας από τη Γερμανία, γρήγορα όμως σταμάτησε η καταβολή κάθε παροχής. Τότε ανέκυψε το ζήτημα αν εξακολουθούσε να υπόκειται στη γερμανική νομοθεσία δυνάμει του άρθρου 13.

59. Δεν υφίστατο στην κυριολεξία σώρευση παροχών αλλά, αντίθετα, ένα είδος «αρνητικής συγκρούσεως», δεδομένου ότι η κατάσταση της ενδιαφερομένης δεν ρυθμιζόταν από καμία νομοθεσία.

60. Το Δικαστήριο έκρινε ότι,

«(...) παρόλο που η ανωτέρω διάταξη (το άρθρο 13, παράγραφος 2, στοιχείο α) δεν αναφέρει ρητά την περίπτωση εργαζομένου που δεν απασχολείται κατά τον χρόνο που ζητεί να του χορηγηθούν οι παροχές λόγω ασθενείας, η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι στην περίπτωση αυτή αναφέρεται στη νομοθεσία του κράτους στο έδαφος του οποίου ο εργαζόμενος απασχολήθηκε για τελευταία φορά» [42].

61. Συνεπώς, δεν μπορεί να συναχθεί ούτε από την απόφαση Ten Holder ούτε από την απόφαση Luijten ότι το άρθρο 13 του κανονισμού 1408/71 συνεπάγεται τη μη εφαρμογή του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, του κανονισμού 574/72 για τους μεθοριακούς εργαζομένους που βρίσκονται σε κατάσταση όπως αυτή την οποία μας εκθέτει το εθνικό δικαστήριο.

39 — Προαναφερθείσα απόφαση, σκέψη 12.

40 — Από της τροποποιήσεώς του με το άρθρο 1 του προαναφερθέντος κανονισμού 3427/89.

41 — Συλλογή 1986, σ. 1821.

42 — Όπ.π., σκέψη 13.

62. Υπογραμμίζω ότι σκοπός των διατάξεων του κανονισμού 1408/71 που διέπουν τη σώρευση των οικογενειακών παροχών είναι να αποφεύγεται το ενδεχόμενο να λαμβάνουν συγχρόνως δύο παροχές της ίδιας φύσεως τόσο ο άμεσος δικαιούχος μιας οικογενειακής παροχής, δηλαδή ο εργαζόμενος, όσο και οι έμμεσοι δικαιούχοι της παροχής αυτής, κατά κύριο λόγο τα τέκνα, χωρίς να γίνεται διάκριση ανάλογα με το αν οι παροχές για ένα και το ίδιο τέκνο σωρεύονται σε ένα μόνο άτομο ή σε περισσότερα.

63. Πρέπει να παρατηρηθεί εξάλλου ότι το έντυπο Ε 411 [43], με το οποίο ο αρμόδιος για τη χορήγηση οικογενειακών παροχών φορέας του κράτους μέλους εργασίας του εργαζομένου ζητεί να πληροφορηθεί αν υφίσταται, στο κράτος κατοικίας των μελών της οικογενείας, δικαίωμα προς λήψη τέτοιων παροχών, δεν αποκλείει το ενδεχόμενο σωρεύσεως αυτών των δικαιωμάτων σε ένα και μόνο άτομο [44].

64. Κατά συνέπεια, η σώρευση δικαιωμάτων για ένα και το ίδιο άτομο μπορεί να οδηγήσει στην εφαρμογή του άρθρου 10 του κανονισμού 574/72, καθώς και σε εκείνη του άρθρου 76 του κανονισμού 1408/91, όπως έχει εξάλλου κρίνει το Δικαστήριο με την απόφαση της 27ης Ιουνίου 1989, Georges [45].

65. Δεδομένου ότι το άρθρο 13 του κανονισμού 1408/71 θέτει την αρχή ότι ένας μισθωτός υπόκειται στο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως ενός μόνον κράτους μέλους, ο ενδιαφερόμενος δεν μπορεί να υποχρεωθεί δύο φορές στην καταβολή εισφορών [46]. Αντίστροφα, δεν μπορεί να πλουτίσει αδικαιολόγητα λόγω της ταυτόχρονης ισχύος διαφορετικών νομοθεσιών, εφόσον διατηρούνται τα πλεονεκτήματα που αποκτώνται δυνάμει των εθνικών νόμων. *Η διάταξη αυτή ουδόλως έχει ως αποτέλεσμα την αναστολή της εφαρμογής των άρθρων του τίτλου III των κανόνων περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως τους οποίους τα άρθρα αυτά περιλαμβάνουν* [47]. Αντίθετα, έχει εφαρμογή, όπως είδαμε με την απόφαση Luijten, ελλείψει ειδικής κοινοτικής διατάξεως [48].

66. Επομένως, στο πρώτο ερώτημα, έτσι όπως είναι διατυπωμένο, πρέπει να δοθεί, κατά τη γνώμη μου, αρνητική απάντηση: το άρθρο 13 δεν εμποδίζει την εφαρμογή του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i· ο μεθοριακός εργαζόμενος που βρίσκεται στην ίδια κατάσταση με εκείνη της εφεσίβλητης της κύριας δίκης μπορεί να είναι ο «δικαιούχος οικογενειακών παροχών ή επιδομάτων» στο κράτος κατοικίας κατά την έννοια του άρθρου 10.

67. Εξάλλου, στο σημείο αυτό ακριβώς έγκειται η δυσκολία εφαρμογής του εν λόγω άρθρου.

68. Δεδομένου ότι το βάσει της ιρλανδικής νομοθεσίας δικαίωμα λήψεως οικογενειακών παροχών εξαρτάται μόνον από την προϋπόθεση της κατοικίας, η σώρευση θα διευθετηθεί όχι από το άρθρο 76 του κανονισμού 1408/71, αλλά από το άρθρο 10 του κανονισμού 574/72.

43 — Βλ. το παράρτημα Ι των παρατηρήσεων της Επιτροπής.

44 — Βλ. το πλαίσιο υπ' αριθ. 2 του εν λόγω εντύπου: «σύζυγος *ή άλλο πρόσωπο* για το οποίο πρέπει να εξακριβωθεί το δικαίωμα για οικογενειακές παροχές στη χώρα κατοικίας των μελών της οικογένειας» (η υπογράμμιση δική μου).

45 — Προαναφερθείσα.

46 — Βλ., επ' αυτού, την απόφαση της 5ης Μαΐου 1977, 102/76, Perenboom (Συλλογή τόμος 1977, σ. 259).

47 — Καθώς και των κανόνων περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως που περιλαμβάνονται σε άλλους κανονισμούς οι οποίοι εκδίδονται προς συμπλήρωση του τίτλου ΙΙΙ, όπως ο κανονισμός 574/72.

48 — Ως άλλο παράδειγμα εφαρμογής του άρθρου 13, παράγραφος 2, στοιχείο α, του κανονισμού 1408/71 ελλείψει ειδικής κοινοτικής διατάξεως βλ. την απόφαση της 29ης Ιουνίου 1988, 58/87, Rebmann (Συλλογή 1988, σ. 3467).

69. Κατά την παράγραφο 1, στοιχείο β', περίπτωση i, του άρθρου αυτού, επέρχεται αναστολή των παρεχόμενων δυνάμει του άρθρου 73 δικαιωμάτων όταν ασκείται επαγγελματική δραστηριότητα στο έδαφος του κράτους κατοικίας εκ μέρους του *δικαιούχου των παροχών*.

70. Τι συμβαίνει όταν δικαιούχος των παροχών στο κράτος κατοικίας δεν είναι εκείνος ο οποίος ασκεί εκεί επαγγελματική δραστηριότητα;

71. Η κατά γράμμα εφαρμογή της εν λόγω διατάξεως θα οδηγούσε οπωσδήποτε στον αποκλεισμό της αναστολής των βασιζόμενων στο άρθρο 73 δικαιωμάτων.

72. Συνεπώς, η εφαρμογή της αναστολής μπορεί να μην είναι δυνατή βάσει του εν λόγω άρθρου και όχι βάσει του άρθρου 13 του κανονισμού 1408/71.

73. Θα εξετάσω τις συνέπειες μιας τέτοιας γραμματικής ερμηνείας.

74. Μέχρι τις 20 Ιουνίου 1985, ημέρα ενάρξεως της ισχύος της τροποποιήσεως του άρθρου 10, το προκύπτον από την εφαρμογή του άρθρου 73 δικαίωμα προς λήψη παροχών στο κράτος εργασίας αναστελλόταν κατ' εφαρμογή του άρθρου 10, παράγραφος 1, όπως ίσχυε τότε, εφόσον ο σύζυγος του μισθωτού ασκούσε επαγγελματική δραστηριότητα στο κράτος κατοικίας. Η εν λόγω αναστολή έπρεπε να παύσει από την ημέρα αυτή, δεδομένου ότι ο σύζυγος του μισθωτού δεν ήταν, στο κράτος κατοικίας, ο «δικαιούχος των παροχών» υπό την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, όπως τροποποιήθηκε.

75. Όμως, η επελθούσα το 1985 τροποποίηση του άρθρου αυτού είχε ακριβώς ως σκοπό, ύστερα από την έκδοση της προαναφερθείσας αποφάσεως Robards, να *επεκτείνει* τον αριθμό των συγκατοικούντων με τα τέκνα ατόμων που προκαλούν την αναστολή της χορηγήσεως των παροχών του κράτους εργασίας, διότι τα άτομα αυτά εργάζονται στο κράτος κατοικίας. Υπενθυμίζω ότι τούτο έγινε για να καταστεί δυνατό να λαμβάνει απευθείας για τον ίδιο ο έχων την επιμέλεια των τέκνων διαζευγμένος σύζυγος τις οικογενειακές παροχές στο κράτος κατοικίας του [49].

76. Η περιοριστική γραμματική ερμηνεία του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, του κανονισμού 574/72, μετά την τροποποίησή του, μειώνει το πεδίο εφαρμογής του σε τέτοιο βαθμό ώστε η αναστολή των βασιζόμενων στο άρθρο 73 δικαιωμάτων καθίσταται αδύνατη στις περιπτώσεις στις οποίες αυτή επιβαλλόταν πριν από την τροποποίηση του 1985.

77. Αν με την επελθούσα δυνάμει του κανονισμού 1660/85 τροποποίηση του άρθρου 10 του κανονισμού 574/72 ο κοινοτικός νομοθέτης είχε την πρόθεση να καταργήσει την αρχή της προτεραιότητας της νομοθεσίας του κράτους κατοικίας όταν ασκείται εκεί επαγγελματική δραστηριότητα, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι θα είχε κάνει σχετική μνεία στις αιτιολογικές σκέψεις του κανονισμού αυτού.

78. Επιπλέον, η γραμματική ερμηνεία του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, οδηγεί στο ακόλουθο παράδοξο.

79. Όταν, όπως στην υπόθεση Robards, οι διαζευγμένοι γονείς, ο ένας των οποίων εργάζεται σ' ένα κράτος μέλος και ο άλλος

49 — Βλ. τη 13η και τη 14η αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 1660/85.

στο κράτος κατοικίας των τέκνων, κατοικούν χωριστά σε κάθε ένα από τα κράτη αυτά, το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, έχει εφαρμογή, οπότε επέρχεται αναστολή των απορρεόντων από το άρθρο 73 δικαιωμάτων.

80. Αντίθετα, όταν οι δύο σύζυγοι, οι οποίοι εργάζονται σε διαφορετικά κράτη μέλη, κατοικούν μαζί με τα τέκνα τους στο ίδιο κράτος, το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, δεν έχει εφαρμογή, υπερισχύει δε η νομοθεσία του κράτους εργασίας, με μόνη αιτιολογία ότι ο δικαιούχος των παροχών του κράτους εργασίας σύζυγος δεν είναι εκείνος που ασκεί εκεί επαγγελματική δραστηριότητα, ενώ οι δεσμοί της οικογένειας προς το κράτος κατοικίας είναι στην περίπτωσή μας ιδιαίτερα στενοί.

81. Ας μην ξεχνάμε ότι τα άρθρα 76 και 10 επιδιώκουν τον ίδιο σκοπό· προβλέπουν την υπεροχή του νόμου του κράτους κατοικίας της οικογένειας όταν 1) ασκείται εκεί επαγγελματική δραστηριότητα και 2) καταβάλλονται εντός του κράτους αυτού παροχές είτε με βάση την εργασία (άρθρο 76) είτε χωρίς να τίθεται προϋπόθεση εργασίας (άρθρο 10).

82. Με την εφαρμογή του άρθρου 76 υπερισχύει πάντοτε το δικαίωμα λήψεως παροχών στο κράτος κατοικίας εφόσον ασκείται εκεί επαγγελματική δραστηριότητα. Πράγματι, η δραστηριότητα αυτή αποτελεί τη γενεσιουργό αιτία για τη χορήγηση των παροχών. Αντίθετα, η περιοριστική ερμηνεία του άρθρου 10 του κανονισμού 574/72, μετά την τροποποίησή του, εμποδίζει την αναστολή των δικαιωμάτων προς λήψη παροχών στο κράτος κατοικίας, ενώ ο σύζυγος ασκεί εκεί επαγγελματική δραστηριότητα, με μόνη αιτιολογία το ότι ο ασκών τη δραστηριότητα αυτή είναι ο «δικαιούχος των παροχών».

83. Συνεπώς, εφόσον, στο κράτος κατοικίας όλης της οικογένειας,

— υφίσταται δικαίωμα λήψεως παροχών χωρίς να τίθεται προϋπόθεση εργασίας,

— ο σύζυγος του δικαιούχου των παροχών ασκεί επαγγελματική δραστηριότητα,

νομίζω ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις ώστε να υπερισχύει η lex loci laboris του κράτους κατοικίας. Ασφαλώς, η επαγγελματική δραστηριότητα δεν ασκείται από τον ίδιο τον δικαιούχο των παροχών, όμως, οι παροχές αυτές, που βασίζονται στην αρωγή, χορηγούνται ακόμα και όταν ο δικαιούχος δεν ασκεί επαγγελματική δραστηριότητα στο κράτος αυτό. Εκείνο το οποίο έχει σημασία είναι ότι ένας από τους συζύγους εργάζεται στο εν λόγω κράτος, οπότε δεν υπάρχει λόγος εφαρμογής της προβλεπόμενης στο άρθρο 73 *πλασματικής εξομοιώσεως της κατοικίας του ενδιαφερομένου προς κατοικία στο κράτος εργασίας*.

84. Η λύση αυτή συμφωνεί με την απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Δεκεμβρίου 1989, Dammer [50], στο πλαίσιο της οποίας, σε περίπτωση σωρεύσεως δικαιωμάτων προς λήψη παροχών που δεν προβλέπονταν ρητά από τους κοινοτικούς κανόνες περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως, εφαρμόστηκε ο κανόνας της προτεραιότητας του κράτους κατοικίας του τέκνου.

85. Εφόσον πληρούται η έσχατη προϋπόθεση που τίθεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου για την εφαρμογή της αναστολής των στηριζόμενων στο άρθρο 73 δικαιωμάτων, ήτοι εφόσον ο ενδιαφερόμενος λαμβάνει *πράγματι* παροχές στο κράτος κατοικίας [51], δεν νομίζω ότι υπάρχει εμπόδιο για την εφαρμογή του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, του κανονισμού 574/72.

50 — Προαναφερθείσα, σκέψεις 15 και 16.

51 — Αποφάσεις της 13ης Νοεμβρίου 1984, 191/83, Salzano (Συλλογή 1984, σ. 3741, σκέψεις 10 και 11), και της 20ής Απριλίου 1978, 134/77, Raggazzoni (Συλλογή τόμος 1978, σ. 319, σκέψη 12).

86. Σε αντίθεση με τον τομέα των παροχών ανεργίας ή ασθενείας [52], κατά τη θέσπιση των κανονισμών 1408/71 και 574/72 δεν ελήφθη υπόψη η *ιδιαιτερότητα* της καταστάσεως των μεθοριακών εργαζομένων όσον αφορά τις οικογενειακές παροχές, παρά το γεγονός ότι οι εν λόγω εργαζόμενοι καλύπτονται από τις διατάξεις των κανονισμών αυτών, ιδίως δε από εκείνες του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, του κανονισμού 574/73 [53]. Δεν προβλέφθηκε ρητά η περίπτωση κατά την οποία οι δύο σύζυγοι κατοικούν στο ίδιο κράτος και ο δικαιούχος των οικογενειακών παροχών στο κράτος αυτό δεν είναι εκείνος ο οποίος εργάζεται εκεί αλλά εκείνος ο οποίος εργάζεται σε γειτονικό κράτος.

87. Σ' αυτή την τελευταία περίπτωση, οι δεσμοί μεταξύ της οικογένειας και του κράτους κατοικίας είναι πολύ ισχυρότεροι σε σχέση με τους δεσμούς της με το άλλο κράτος. Δεν νομίζω ότι αυτό το είδος σωρεύσεως πρέπει να διευθετηθεί με διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι στην περίπτωση όπου ο δικαιούχος οικογενειακών παροχών στο κράτος κατοικίας που δεν επιβάλλει προϋπόθεση εργασίας είναι ταυτόχρονα εκείνος ο οποίος εργάζεται στο κράτος αυτό, πράγμα το οποίο συνέβαινε στην περίπτωση της αποφάσεως Robards και συμβαίνει όταν πρόκειται για διαζευγμένους γονείς.

88. Εξάλλου, το Δικαστήριο υπενθύμισε με την απόφαση αυτή ότι, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού της διατάξεως του άρθρου 10 του κανονισμού 574/72, «δεν θα πρέπει να της δοθεί στενή ερμηνεία» [54].

89. Καταλήγω στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, όπως τροποποιήθηκε, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αναστέλλει τα δικαιώματα προς λήψη παροχών που στηρίζονται στο άρθρο 73 του κανονισμού 1408/71 εφόσον ασκείται στο κράτος κατοικίας επαγγελματική δραστηριότητα εκ μέρους του δικαιούχου των παροχών με βάση το κριτήριο της κατοικίας ή από τον *σύζυγό του* εφόσον κατοικεί στο κράτος αυτό.

90. Τέλος, υπενθυμίζω ότι η αναστολή των στηριζόμενων στο άρθρο 73 δικαιωμάτων μπορεί να είναι μόνο μερική. Πράγματι,

«δυνάμει πάγιας νομολογίας του Δικαστηρίου, που εμπνέεται από τη θεμελιώδη αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων και από τους αντικειμενικούς σκοπούς του άρθρου 51 της Συνθήκης, ένας κανόνας που αποσκοπεί στην αποτροπή της σωρεύσεως οικογενειακών επιδομάτων δεν εφαρμόζεται παρά μόνο κατά το μέτρο που δεν αποστερεί χωρίς λόγο τους ενδιαφερόμενους από δικαίωμα επί παροχών που βασίζεται στη νομοθεσία ενός κράτους μέλους» [55].

Επομένως, εάν το ποσό των χορηγούμενων εντός του κράτους κατοικίας παροχών είναι κατώτερο από εκείνες οι οποίες θα χορηγούνταν εντός του κράτους κατοικίας στο πλαίσιο του άρθρου 73, ο αρμόδιος φορέας του κράτους αυτού οφείλει να καταβάλει το αναλογούν συμπλήρωμα [56]. Ο κανόνας αυτός περιλαμβάνεται τώρα πλέον στο άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, από της τροποποιήσεώς του με το άρθρο 2 του κανονισμού 1249/92 του Συμβουλίου [57].

91. Η απάντηση την οποία προτείνω να δώσετε στο πρώτο ερώτημα θα παράσχει τη δυνατότητα στο αιτούν δικαστήριο να επιλύσει τη διαφορά που του έχει υποβληθεί. Συνεπώς, το δεύτερο ερώτημά χρειάζεται να εξεταστεί εν συντομία επικουρικά μόνο.

52 — Βλ. για παράδειγμα το άρθρο 20 του κανονισμού 1408/71.

53 — Βλ. την αποτελούσα παράδειγμα εφαρμογής του άρθρου αυτού στους μεθοριακούς εργαζομένους προαναφερθείσα απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 1981, Beeck.

54 — Προαναφερθείσα απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 1983, Robards, σκέψη 15 in fine.

55 — Προαναφερθείσα απόφαση της 4ης Ιουλίου 1985, Kromhout, σκέψη 21.

56 — Αποφάσεις της 19ης Φεβρουαρίου 1981, Beeck, προαναφερθείσα, σκέψη 12· της 23ης Απριλίου 1986, 153/84, Ferraioli (Συλλογή 1986, σ. 1401), και της 27ης Ιουνίου 1989, Georges, προαναφερθείσα.

57 — Προαναφερθείς κανονισμός. Το άρθρο αυτό εφαρμόζεται από τις 15 Ιανουαρίου 1986.

92. Πράγματι, όπως είδαμε η εφεσίβλητη της κύριας δίκης δεν έχει *απολέσει*, κατά τη γνώμη μου, τα δικαιώματά της στο κράτος κατοικίας λόγω της εφαρμογής του άρθρου 13.

93. Αν, εντούτοις, συμβαίνει κάτι τέτοιο, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να καθορίσει τον δικαιούχο των παροχών στο κράτος αυτό, με εφαρμογή του εσωτερικού του δικαίου.

94. Αν δικαιούχος είναι ο σύζυγος, τότε έχει εφαρμογή εν προκειμένω το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, του κανονισμού 574/72, καθόσον δικαιούχος των παροχών στο κράτος κατοικίας όπου δεν τίθεται προϋπόθεση εργασίας είναι επίσης εκείνος ο οποίος εργάζεται εκεί.

95. Προτείνω λοιπόν στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι:

«1) Το άρθρο 13 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν εμποδίζει την εφαρμογή του άρθρου 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, του κανονισμού (ΕΟΚ) 574/72, όπως τροποποιήθηκε, σε περίπτωση κατά την οποία ο δικαιούχος των οικογενειακών παροχών στο κράτος εργασίας, κατά την έννοια του άρθρου 73 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71, είναι μεν παράλληλα δικαιούχος παρόμοιων παροχών, αλλά δεν απαιτείται στην περίπτωση αυτή η άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας, στο κράτος κατοικίας στο οποίο ο σύζυγός του ασκεί μια τέτοια δραστηριότητα.

Το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, του κανονισμού (ΕΟΚ) 574/72 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αναστέλλει, μέχρι του ποσού των οικογενειακών παροχών που πράγματι καταβάλλονται εντός του κράτους κατοικίας όπου δεν απαιτείται σχετικά η άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας, τα απορρέοντα από το άρθρο 73 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 δικαιώματα προς λήψη οικογενειακών παροχών εφόσον ασκείται στο κράτος κατοικίας επαγγελματική δραστηριότητα εκ μέρους του δικαιούχου των παροχών στο κράτος αυτό ή εκ μέρους του συζύγου του ο οποίος κατοικεί εκεί μαζί του.

2) Αν ο εργαζόμενος ο οποίος είναι δικαιούχος των απορρεόντων από το άρθρο 73 δικαιωμάτων απωλέσει το δικαίωμα λήψεως παροχών στο κράτος κατοικίας ή δεν είναι πλέον σε θέση να τα ασκεί, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να καθορίσει, εφαρμόζοντας την εθνική του νομοθεσία, τον δικαιούχο στην περίπτωση αυτή.

Όταν ο δικαιούχος των παροχών στο κράτος κατοικίας, όπου δεν τίθεται προϋπόθεση εργασίας, είναι παράλληλα εκείνος ο οποίος εργάζεται στο κράτος αυτό, το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο β', περίπτωση i, έχει ως αποτέλεσμα την αναστολή των δικαιωμάτων τα οποία έχει ο σύζυγός του δυνάμει του άρθρου 73 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 μέχρι του ποσού των πράγματι καταβαλλόμενων οικογενειακών παροχών.»